

**Вронська Вікторія Миколаївна,
ст. викладач кафедри педагогіки,
психології та корекційної освіти
Рівненського обласного інституту
післядипломної освіти**

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР У ЗБЕРЕЖЕННІ ТА ЗМІЦНЕННІ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ

Анотація. У статті розкрито актуальність та сучасний стан вивчення питання розвитку психологічної компетентності. Висвітлюються поняття компетентності та ключових компетентностей. У статті обґрунтовано необхідність психологічної підготовки медичних сестер, що працюють в освітніх закладах. Продемонстровано результати експериментального дослідження і встановлено закономірність впливу психологічної компетентності медсестер на збереження і зміцнення здоров'я дітей. Висвітлено взаємозв'язки між сформованістю психологічної компетентності та ефективністю професійної діяльності, спрямованої на покращення самопочуття дітей. Можна стверджувати, що робота медсестри є багатогранною.

Ключові слова: психологічна компетентність, розвиток психологічної компетентності, психологічна підготовка, фокус-група, здоров'я дітей.

Вронская Виктория Николаевна

РОЛЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ МЕДИЦИНСКИХ СЕСТЕР В СОХРАНЕНИИ И УКРЕПЛЕНИИ ЗДОРОВЬЯ ДЕТЕЙ

Аннотация. В статье раскрыты актуальность и современное состояние изучения вопроса развития психологической компетентности. Рассматриваются понятия компетентности и ключевых компетентностей. В статье обоснована необходимость психологической подготовки медицинских сестер образовательных заведений. Продемонстрированы результаты экспериментального исследования и установлена закономерность влияния психологической компетентности медсестер на сохранение и укрепление здоровья детей. Освещены взаимосвязи между сформированностью психологической компетентности и эффективностью профессиональной деятельности, направленной на улучшение самочувствия детей. Можно утверждать, что работа медсестры является многогранной.

Ключевые слова: психологическая компетентность, развитие психологической компетентности, психологическая подготовка, фокус-група, здоровье детей.

Vronskaya Viktoria Nikolaevna

ROLE OF PSYCHOLOGICAL TRAINING OF NURSES IN PRESERVING AND STRENGTHENING THE HEALTH OF CHILDREN

Resume. The article is devoted to the urgency and modern condition of development of methodologists psychological competence. Activity approach was used to show

competence concept. Article in the necessity of psychological training of nurses who work in kindergartens. The results of research and found a pattern of influence psychological competence of nurses to maintain and strengthen the health of children. Deals with the relationship formed between psychological competence of nurses and effectiveness of professional activities that have to promote and improve the health of children. It can be argued that the work of nurses multifaceted.

Key words: *psychological competence, development of the psychological competence, focus group, the health of children.*

Постановка проблеми

Останнім часом в Україні покращилася демографічна ситуація — стало більше народжуватися дітей. Відповідно, це означає, що потреба у дошкільних освітніх закладах (ДНЗ) зростатиме, й відтак, збільшуватиметься попит на спеціалістів відповідних профілів. Зокрема, більш затребуваними стануть і медичні сестри, без яких робота ДНЗ неможлива.

Медичні коледжі, які готують таких фахівців, орієнтують їх передусім, на роботу в лікувальному закладі. Робота ж медсестри у освітньому закладі, зокрема дошкільному, відрізняється за своїми професійними вимогами від роботи у медичних закладах. На медичну сестру ДНЗ покладається вища соціальна відповідальність тому що вона, як єдиний носій медичних знань у закладі, виконує і керівні, і контролюючі функції. Вона має розв'язувати різноманітні проблеми в умовах дефіциту часу, вирішувати конфліктні та екстремальні ситуації, зокрема пов'язані із наданням термінової медичної допомоги, тому у неї повинні бути розвинені особистісні якості, як-то: стресостійкість, комунікативність, упевненість у собі, само-повага тощо. Всі ці якості можна узагальнити таким визначенням, як психологічна компетентність.

Актуальність проблеми дослідження. Від роботи медичних сестер, рівня їхньої компетентності залежить здоров'я українських дітей. І якщо рівень суто медичної компетентності сестер цілком достатній для дитячого садка, то потрібного рівня психологічної компетентності вони до останнього часу змушені набувати стихійно, на робочому місці, стикаючись з різноманітними труднощами та ускладненнями в своїй роботі.

У післядипломну освіту медсестер ДНЗ у РОШПО включено курс психологічної підготовки. Розроблена нами програма зорієнтована на підвищення психологічної компетентності медичних сестер. Вона включає у себе лекційний курс з основ психології розвитку та психології особистості, а також цикл практичних занять.

Аналіз досліджень і публікацій

Спираючись на вже відомі шляхи вирішення цього питання, ми пам'ятаємо, що саме психологи першими звернули увагу на погіршення стану здоров'я дітей через негативні впливи у педагогічному середовищі. Пов'язаність навчальних навантажень і розумової втоми, що призводить до погіршення самопочуття дітей досліджували В. Вундт (м. Лейпциг, Німеччина), Г. Еббінгаус (м. Бреславль, Німеччина), А. Анрі, Е. Анрі та А. Біне (Сорбона, Франція), Д. Кеттел (Колумбійський університет США) та ін. Варто зазначити, що і вітчизняні вчені досліджували це питання, зокрема, група вчених під керівництвом Е. Крепеліна, до якої входили: В. Чиж,

А. Віреніус, П. Нечаєв, І. Сікорський та інші. У наш час «Конвенція ООН про права дитини декларує пріоритет здорового розвитку дітей, але не містить механізму реалізації цієї ідеї. Цим зумовлена зміна вимог суспільства до освіти, охорони здоров'я та зміцнення здоров'я учасників навчально-виховного процесу»².

Мета статті — висвітлення значення психологічної компетентності медсестер ДНЗ для підвищення ефективності їхньої професійної діяльності.

Завдання статті — проаналізувати специфіку роботи медичних сестер дошкільних навчальних закладів; обґрунтувати актуальність проблеми формування психологічної компетентності медичних сестер ДНЗ; висвітлити результати емпіричного дослідження психологічної компетентності медичних сестер щодо її впливу на збереження і зміцнення здоров'я дітей.

Виклад основного матеріалу

Медична сестра ДНЗ — це спеціаліст із середньою медичною освітою. Коло її повноважень у дитячому закладі доволі широке, проте на думку самих медичних сестер, їхнім основним обов'язком є збереження та зміцнення здоров'я вихованців. Разом з іншими видами діяльності медсестра здійснює моніторинг стану здоров'я дітей: веде медичну документацію; проводить облік дітей відсутніх через хворобу та тих, які були в контакті з інфекційними хворими; щорічно заповнює «Листок здоров'я» на кожну групу дітей тощо². На наш погляд, сучасна освітня система доволі негативно впливає на здоров'я дітей — викликає втому, деформує мотиваційну сферу, уповільнює психофізичний розвиток, призводить до виснаження організму².

Останнім часом спостерігається зростання емоційної інтенсивності та напруженості праці, можуть виникати різноманітні емоційні стресові стани. Тому медичні сестри, крім професійних медичних, повинні володіти також і психологічними знаннями, адже зростання емоційної інтенсивності та напруженості праці дорослих, різноманітні емоційні стресові стани, яких вони зазнають з особливою силою можуть впливати на дитину¹. Через це виникає багато проблем, пов'язаних із зростанням чисельності випадків затримок психічного розвитку, зниження інтелекту, погіршення емоційного стану дітей та зниження їхньої стресостійкості, й відтак — виснаження зростаючого організму і його нервової системи⁴. З урахуванням описаних вище тенденцій робота медичної сестри буде ефективнішою, якщо вона вмітиме моделювати професійну діяльність, володітиме високим рівнем психологічної компетентності, тим самим підвищуватиме рівень професіоналізму. Адже, якщо розумітиме психічні можливості дитини і враховуватиме їх у процесі своєї діяльності, вміло налагоджуватиме стосунки з колективом закладу та батьками вихованців, то поліпшиться результативність її діяльності. Усього цього можна досягти завдяки сформованій психологічній компетентності. Цю проблему ми вивчали упродовж п'яти років, створивши тимчасовий науково-дослідний колектив (ТНДК) при Рівненському обласному інституті перепідготовки працівників освіти. Ми запро-

² Кода С. В. Моніторинг організації освітньо-оздоровчого процесу / С. В. Кода // Освіта і здоров'я : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю. — Суми : СОППО, 2010. — С. 68–71.

¹ Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості / О.Ф.Бондаренко. — Х. : Фоліо, 1996. — 238 с.

⁴ Савельєва Т. М. Психологія здоров'я людини / Т. М. Савельєва // Здорові лад жыця. — 1997. — Вып. 2. — С. 38–40.

вадили міжсекторальну взаємодію, включивши до складу ТНДК медичних сестер освітніх закладів, фахівців відділу охорони здоров'я, кандидатів медичних, психологічних наук, викладачів кафедри педагогіки, психології та корекційної освіти і здійснювали дослідження його діяльності в аспекті медичної психології. Структура психологічної компетентності медичних сестер ДНЗ ще не була предметом наукових досліджень. Натомість у наукових джерелах висвітлюються узагальнені результати досліджень психологічної компетентності. Так, структуру психологічної компетентності О. Войтюк розглядає «як взаємопов'язаний комплекс таких компетентностей — складових психологічної компетентності: а) соціально-психологічна; б) соціально-перцептивна; в) комунікативна; г) аутопсихологічна; д) соціальна спрямованість особистості, що визначається характеристиками її темпераменту»³. Ми виходили з припущення, що психологічна компетентність медичних сестер включає здатність і готовність до співпраці у процесі виконання професійних обов'язків, до встановлення оптимального співвідношення професійно-рольових та особистісно-емоційних взаємин, а також до застосування психотерапевтичних прийомів. Розвиток психологічної компетентності медичних сестер ДНЗ сприятиме вдосконаленню лікувально-оздоровчого процесу, ефективності здійснення медичної допомоги, налагодженню співпраці з вихованцями, їхніми батьками та з колективом закладу, а також підвищенню рівня професійної майстерності, формуванню уявлення про особливості психологічної компетентності та необхідність її розвитку для успішної професійної діяльності медпрацівників. Упродовж діяльності ТНДК нами було визначено параметри психологічної компетентності медичних сестер ДНЗ; створено Модель старшої медичної сестри ДНЗ; розроблено Програму курсів підвищення кваліфікації спеціалістів із середньою медичною освітою. В рамках діяльності ТНДК було здійснено 11 засідань. Учасники підвищували компетентність у складі групи особистісного зростання, під час тренінгу навичок комунікативної взаємодії та асертивної поведінки, сеансів піскової терапії, арт-терапії, глинотерапії та участі у роботі Балінтовської групи. Крім того, були проведені «круглі столи» семінар, методичне об'єднання на фахові теми. Завдяки залученості медичних сестер ДНЗ у ТНДК, спостерігалось їхнє фахове та особистісне зростання. Про це свідчать результати позитивної динаміки психодіагностики, відгуки завідувачів ДНЗ про медсестер, а також з'ясування думки медичних сестер двох груп: експериментальної (учасниці ТНДК) та контрольної (слухачки курсів підвищення кваліфікації). З метою визначення ефективності розробленого курсу підвищення психологічної компетентності медсестер шляхом їхнього залучення у ТНДК ми провели дослідження за допомогою нормативної методики. Ми дали медсестрам ТНДК завдання написати есе на тему «Чи я щаслива у своїй професії». Контрольною групою слугували медсестри, які прослухали курс лекцій з психології, але не брали участі у практичних заняттях ТНДК. Чисельність експериментальної групи становила 24 особи. До контрольної групи увійшло 48 осіб. Контент-аналіз результатів дослідження подано нижче.

³ Войтюк О. А. Формування психологічної компетентності викладачів іноземних мов вищих військових навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / О. А. Войтюк ; Національна академія прикордонних військ. — Хмельницький. — 2008. — 20 с.

Таблиця

Порівняння відповідей учасників контрольної та експериментальної груп

Актуальні теми	Контрольна група	Експериментальна група
Чи щаслива я у своїй професії	Відповіді відрізняються	Етапи професійного становлення; Шляхи реалізації у професійній діяльності (спочатку материнські схильності, з досвідом – керівні, контролюючі функції)
Відсоток щасливих	87	94
Відсоток нещасливих	10	4
Не визначилися	3	2
Ідентифікація себе з професією	Переважно ідентифікують себе з медичною сферою	Ідентифікують себе з ДНЗ як учасниці мультидисциплінарної команди
Власна значущість	Значуща виконавська дисципліна, а також подяки, вдячності за хорошу роботу	Задоволені тим, що в закладі від них щось залежить і є можливість змінювати стан речей
Актуальність поглиблення знань	Незначуща	Значуща
Не адаптувалися у ДНЗ	1	2
Інші питання пов'язані з роботою	Недостатнє фінансування, неможливість придбати ліки, вітаміни, оновити медичне обладнання тощо (70%). Не все залежить від медсестри наприклад, у тендерних процедурах у разі прийому дітей без щеплень тощо (15%)	Необхідність відстоювати професійну позицію на сесіях місцевих рад; (20%) За дорученням завідувачки активна участь у тендерах на закупівлю харчових продуктів тощо. Бажання брати участь у обговоренні питань здоров'я дітей (публікуються у «Медичному віснику», виступають на конференціях, хочуть бути членами Асоціації медсестер (30%)
Кількість слів у тексті:		
середня	75	110
максимальна	85	120
мінімальна	42	84

Майже всі учасниці контрольної групи в есе висловлюють позитивне ставлення до власної професійної діяльності. В деяких випадках мотивація вибору професії була на емоційному рівні, — пов'язана із дитячими враженнями та мріями, які не завжди зразу здійснюються. У дослідженні виявилось, що особисті якості респонденток відповідали вимогам психограми медсестри.

Відсоток «щасливих» і відсоток «нещасливих» фаховим вибором

Контрольна група

- «Щасливі» — 87%.

«Чи щаслива Я людина? Мабуть. На це впливає багато чинників у нашому житті, і робота займає значне місце. Я реалізувалася, хотілося б більшої заробітної плати».

«Я дуже люблю свою професію. Про неї я мріяла з дитинства».

«Ця професія вибрана мною не даремно».

- «Нещасні» — 10%.

Не ідентифікують себе з медициною і не хочуть бути медиком, у виборі фаху не враховувалася їх думка.

«Я не обирала свою професію. За мене це зробив батько. І тому для мене моя професія не є сенсом життя».

«Мені моя робота не подобається, але не маю іншої можливості, великого вибору в мене немає».

Зустрічаються і такі відповіді, коли сестри ДНЗ ідентифікують себе з медиками, проте хотіли б працювати у системі охорони здоров'я:

«Я дуже люблю свою професію. Про неї я мріяла з дитинства. Я більше хотіла б працювати у стаціонарі, але, на жаль, немає вакантних місць».

Експериментальна група:

- «Щасливі» — 94%.

«Свою роботою я задоволена. Я працювала патронажною медсестрою, постовою медсестрою у дитячому відділенні — найефективнішою є робота медсестри у ДНЗ (вона може вплинути, змінити)».

«Саме на посаді старшої медичної сестри ДНЗ, можна найбільше допомогти і вплинути на розвиток дітей».

«Професія медсестри ДНЗ є відповідальною, бо іноді саме медсестра ДНЗ першою помічає певні особливості розвитку чи початок захворювання».

- «Нещасні» — 4%.

«Мабуть у ДНЗ потрібно, щоб працював лікар-педіатр, тоді буде краще».

«Іноді керівництво звинувачує медсестру, а вона мало що може змінити».

Якщо порівняти есе учасників експериментальної і контрольної групи, то видно, що учасниці експериментальної групи дають повніший, розгорнутіший виклад матеріалу. Ними піднімаються теми необхідності поглиблення психологічних знань. Спостерігається позитивне ставлення до роботи, вони ідентифікують себе із медсестрами ДНЗ, чіткіше і частіше вказують на недоліки роботи закладу, окреслюють свою соціальну роль, їм делегують управлінські повноваження. Подекуди спостерігаються партнерські стосунки з керівництвом закладу та представниками місцевої влади.

Учасниця Ш.Ж. з експериментальної групи — виявилася людиною конвенціонального типу (але може працювати з живими істотами). Вона має певні проблеми у налагодженні стосунків між людьми, комунікативно негнучка. У ДНЗ соціальна ситуація для неї занадто складна. За своїми індивідуальними можливостями вона схильна працювати автономно, а не мати підлеглих, чи самій бути залежною, тому вона не змогла адаптуватися у ДНЗ і перевелася знову медсестрою у лікарню. Інша *учасниця Н.К.* з експериментальної групи має високий рівень тривожності, занижену самооцінку їй також важко було адаптуватися до роботи без лікаря. За час перебування у відпустці по догляду за дитиною, вона здобула професію психолога, тому ним працюватиме.

Учасниця Д.К. з контрольної групи не могла працювати на посаді медсестри, оскільки втрачала самовладання, неадекватно поводи́ла себе у непередбачуваних

ситуаціях (травми у дітей, епілептичний напад тощо), не могла надати кваліфіковану медичну допомогу, хоча, як вона вважає, з колегами-медиками спільно вона могла б виконувати медичні маніпуляції, і сподівається, що їй вдасться адаптуватися у медичному закладі.

Високий рівень тривожності і негнучкість ми виявили у двох осіб з експериментальної групи і у однієї з контрольної — у таких випадках можна говорити про профнепридатність. Оскільки перші демонструють безпорадність та негнучкість, а друга не має навичок володіння собою в екстремальних ситуаціях, зокрема, при наданні невідкладної долікарської допомоги.

Відмінності між учасницями контрольної та експериментальної груп виявляються у ідентифікації себе з професійною діяльністю та рівні сформованості комунікативних навичок. В експериментальній групі краще сформоване розуміння необхідності дотримання особистісно орієнтованого підходу до вихованців з метою запобігання захворюванням, зміцнення здоров'я дітей та у здійсненні догляду й полегшення страждань захворілих дітей. Учасниці ТНДК охоче беруть на себе повноваження соціальних працівників. У них налагоджені партнерські відносини з керівництвом. Завідувачів ДНЗ вони консультують з питань раціонального харчування, санітарно-гігієнічних вимог та інших аспектів медицини. Частину посадових повноважень завідувачі делегують медсестрам.

За своїм характером робота медичної сестри ДНЗ відрізняється від роботи сестри медичного закладу вищим ступенем автономності, більшим обсягом функціональних обов'язків і повноважень, й відтак, різноманітнішим колом спілкування. Отже до медсестри ДНЗ ставляться значно вищі вимоги щодо психологічної компетентності.

Висновки

Проведене нами дослідження свідчить, що медичні сестри, які пройшли лекційний курс післядипломної психологічної підготовки і брали участь в роботі ТНДК відзначаються вищим рівнем задоволеності своєю професією та вищим ступенем ідентифікації себе з колективом ДНЗ, виявляють соціальну активність, представляючи інтереси ДНЗ на рівні місцевої громади, а також турбуються про фахове зростання. Слід також зазначити, що медсестри експериментальної групи, які пройшли повний курс підвищення психологічної компетентності, відзначаються як вищим рівнем рефлексивності, так і кращою здатністю висловлювати свої думки не лише в усній, а й у письмовій формі. Представлені результати дослідження свідчать про актуальність та доцільність впровадження курсу підвищення психологічної компетентності медичних сестер ДНЗ у програму їхньої післядипломної освіти.

Перспективи та напрями подальших досліджень

З'ясовано, що професійна діяльність впливає на особистісний розвиток медсестер ДНЗ. Завдяки сформованій психологічній компетентності у них відбуваються позитивні зміни у професіоналізації (індивідуальний стиль, відсутність деформацій тощо). У подальшому дослідження варто продовжувати у медичних закладах і з'ясувати, чи стосується це медсестер лікувальних установ.

Список використаної літератури

1. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості / О.Ф.Бондаренко. — Х. : Фоліо, 1996. — 238 с.
2. Кода С. В. Моніторинг організації освітньо-оздоровчого процесу / С. В. Кода // Освіта і здоров'я: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю. — Суми : СОІПО, 2010. — С. 68–71.
3. Войтюк О. А. Формування психологічної компетентності викладачів іноземних мов вищих військових навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / О. А. Войтюк ; Національна академія прикордонних військ. — Хмельницький, 2008. — 20 с.
4. Савельєва Т. М. Психологія здоров'я человека / Т. М. Савельєва // Здоровы лад жыця. — 1997. — Вып. 2. — С. 38–40.

ROLE OF PSYCHOLOGICAL TRAINING OF NURSES IN PRESERVING AND STRENGTHENING THE HEALTH OF CHILDREN

Reveals the relevance and the current state of research into the psychological competence.

Highlights the concept of competence and core competencies. The necessity of psychological training of nurses working in the educational establishment. This end, we work and think nurses preschools, substantiated relevance of the formation of psychological competence of nurses, highlighted the results of the pilot study (with interim results of the research team) and set pattern of influence psychological competence of nurses to maintain and strengthen the health of children.

In our view, the current education system is also adversely affects the health of children – causes fatigue, slow growth leads to exhaustion. Therefore, nurses who work in educational institutions should be in addition to professional, enjoy and psychological knowledge.

In our opinion, be more effective job of a nurse if she will understand the mental capabilities of the child and rational use this knowledge during practice. Cleverly will promote relationships with colleagues, children and their parents, and this can be achieved through the current psychological competence.

The results of research and found a pattern of influence psychological competence of nurses to maintain and strengthen the health of children.

Deals with the relationship between the formation of psychological competence and effectiveness of professional activities aimed at preserving and strengthening the health of children.

We believe that the psychological competence of nurses include the ability and willingness to cooperate in the execution of their professional duties. Formed psychological expertise will facilitate the optimal value and role of vocational and personal-emotional relationships, and use of psychotherapeutic techniques in pre-school. The development of psychological competence of nurses will lead to improvements in treatment and healing process, improve the efficiency of care.

In the experiment, we found that to be more effective job of a nurse if she will understand the age of the child opportunities, individual characteristics and efficiently use them during practice. Will be capable to establish interaction with colleagues, leadership, children and their parents. And this can be achieved if the computer generated psychological

Prospects for future research. It was found that the professional activities affect the personal development of nurses kindergarten. They are formed due to psychological competence lot of positive changes in the process of professionalization (observed individual style of activity, no professional deformation, high level of professionalism, etc.). In the future continue scientific research in health care. With a view to find out whether it concerns nursing care institution?